

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشکده حقوق و الهیات

بخش الهیات

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته فقه و مبانی حقوق

فقه سیاسی در المیزان

مؤلف:

رحیمه قربانی

استاد راهنما:

حجت الاسلام احمد جمالی زاده

استاد مشاور:

حجت الاسلام دکتر عباس حیدری

مهر ماه ۱۳۹۴

تقدیم به :

گر برگ سبزیست تحفه ی درویش، تقدیم به تنها منجی بشریت و با کوله باری از
کرانه های سر سبز توحید و ولایت، باشد که با علم نافع و عمل صالح زمینه فرجش
فراهم شود و او بیاید....

تقدیر و تشکر:

با تقدیر و سپاس از همه عزیزانی که مرا در تدیون این تحقیق یاری کرده اند.
به خصوص اساتید گرامی، جناب دکتر احمد جمالی زاده و دکتر عباس حیدری

و تشکر و سپاس بیکران از پدر و مادر عزیزم و همسر صبور و همیشه همراهم

در خاتمه سعادت، حمایت و هدایت الهی را در لحظه لحظه های زندگی آن
بزرگواران از درگاه احدیت خواهانم.

چکیده

در این تحقیق به مسئله‌ی فقه سیاسی در تفسیر المیزان پرداخته شده است. از نظر علامه طباطبایی (ره) انسان موجودی است که به طور فطری گرایش به اجتماع دارد و از آنجا که دین اسلام نیز دینی است که بر پایه فطرت بنا شده است، برای تشکیل حکومت و اداره‌ی آن احکام و قواعد خاص خود را ارائه کرده است. قرآن تنها حکومتی را که بر اساس دین پایه گذاری شده باشد، معتبر می‌داند و سایر جوامع و حکومت‌هایی که هر یک شریکی برای خداوند قرار داده اند و خرافاتی از این قبیل را جزء مقدسات خود می‌داند، طرد نموده است. با توجه به نظرات ذکر شده چنین برداشت می‌شود که از نظر علامه (ره) دو نوع حکومت به طور کلی وجود دارد؛ حکومت الهی که مبنای نبوت همه‌ی انبیاء الهی برای استقرار و برپایی آن بوده است و تضمین کننده‌ی سعادت بشر است و حکومت طاغوتی که اساس آن شرک، هواپرستی و غیره قرار داده شده است و جز تباهی جامعه نتیجه‌ای ندارد. بنابراین اگرچه فقه سیاسی که به دنبال تولید و کشف شاخص‌هایی در مورد روابط سیاسی و اداره‌ی جامعه است در تفسیر شریف المیزان به صورت عنوانی جداگانه ذکر نشده است اما علامه (ره) در ذیل آیات مربوط با دقت عقلی و فلسفی خاص خود، به این شاخص‌ها توجه و آنها را کشف و تبیین نموده است. بنابراین با بررسی نظرات ایشان در تفسیر آیات سیاسی قرآن می‌توان مبانی و شاخص‌های نظام سیاسی نامطلوب و مطلوب از نظر اسلام را به دست آورد. همچنین از آنجا که قرآن کتاب و راهنمای زندگی بشر است، راهکارهایی نیز برای تغییر جامعه از نامطلوب به مطلوب ارائه کرده است که علامه نیز به آنها پرداخته و بیان کرده است که اداره‌ی جامعه با تشکیل حکومت مبتنی بر احکام اسلامی که اداره‌ی در دوران غیبت به عهده‌ی همه‌ی مسلمین است، موجب سعادت دنیا و آخرت می‌شود.

کلید واژه‌ها

فقه، سیاست، نظام سیاسی، علامه طباطبایی، المیزان، تفسیر

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات و مفاهیم

- ۱-۱- مقدمه: ۲
- ۲-۱- بیان مسئله: ۳
- ۳-۱- هدفهای تحقیق: ۳
- ۴-۱- ضرورت انجام تحقیق: ۴
- ۵-۱- استفاده کنندگان از نتایج تحقیق: ۴
- ۶-۱- سوالات و فرضیه های تحقیق: ۵
- ۷-۱- تعریف مفاهیم مطرح شده در سوالات یا فرضیه های تحقیق ۵
- فقه ۵
- سیاست ۶
- فقه سیاسی ۶
- علامه طباطبایی (رحمه الله علیه): ۷
- نظام سیاسی ۸
- ۸-۱- کلید واژگان طرح تحقیق و معادل لاتین آن (پنج تا) ۸
- ۹-۱- پیشینه نظری و تجربی ۸
- ۱۰-۱- جنبه ی نوآوری: ۱۲
- ۱۱-۱- روش اجرای تحقیق ۱۳
- ۱۲-۱- سازماندهی پژوهش ۱۳

فصل دوم: شاخص های نظام سیاسی نامطلوب

- ۱-۲- شرک مداری: ۱۶

- ۱۷-۱-۱-۲- ولایت شیطان:
- ۱۸-۲-۱-۲- ضعف اساسی وضع قوانین:
- ۲۰-۳-۱-۲- اختلاف:
- ۲۱-۲-۲- نفس پرستی
- ۲۴-۱-۲-۲- طغیان
- ۲۶-۳-۲- ظلم

فصل سوم: شاخص‌های نظام سیاسی مطلوب

- ۳۱-۱-۳- توحید مداری
- ۳۲-۱-۱-۳- مراتب توحید
- ۳۵-۲-۱-۳- توحید در ولایت (حاکمیت):
- ۳۶-۳-۱-۳- اقسام ولایت خداوند
- ۳۶-۱-۳-۱-۳- ولایت تکوینی (حقیقی)
- ۳۶-۲-۳-۱-۳- ولایت تشریحی (اعتباری)
- ۳۸-۴-۱-۳- ملازمه میان توحید در ربوبیت و حکومت دینی
- ۳۸-۵-۱-۳- انواع اذن خداوند:
- ۳۹-۱-۵-۲-۲- اذن خاص
- ۴۰-۲-۵-۱-۳- اذن عام
- ۴۳-۶-۱-۳- توحید در تشریح و قانون گذاری
- ۴۴-۱-۶-۱-۳- قوانین ثابت
- ۴۵-۲-۶-۱-۳- قوانین متغیر
- ۴۵-۲-۳- عقلانیت
- ۴۶-۱-۲-۳- جایگاه عقل در اسلام

- ۴۸-۲-۲-۳-انواع عقل..... ۴۸
- ۴۸-۳-۲-۳-ویژگیهای عقلانیت سیاسی..... ۴۸
- ۴۹-۳-۳-اعتدال..... ۴۹
- ۵۱-۳-۳-۱-عدالت..... ۵۱
- ۵۲-۳-۳-۱-۱-عدالت فردی..... ۵۲
- ۵۳-۳-۳-۲-عدالت اجتماعی..... ۵۳
- ۵۴-۳-۴-آزادی..... ۵۴
- ۵۵-۳-۴-۱-آزادی تکوینی..... ۵۵
- ۵۵-۳-۴-۲-آزادی تشریحی..... ۵۵
- ۵۹-۳-۴-۳-آزادی اندیشه در اسلام..... ۵۹
- ۶۰-۳-۵-امنیت..... ۶۰
- ۶۲-۳-۵-۱-جایگاه امنیت در نظام سیاسی اسلام..... ۶۲
- ۶۳-۳-۵-۲-قوانین حافظ امنیت:..... ۶۳
- ۶۴-۳-۶-حقوق شهروندی..... ۶۴
- ۶۵-۳-۶-۱-مبانی حقوق شهروندی..... ۶۵
- ۶۶-۳-۶-۱-۱-توجه به وابستگی انسان به خداوند..... ۶۶
- ۶۶-۳-۶-۱-۲-توجه به کرامت ذاتی انسان و رعایت مساوات..... ۶۶
- ۶۷-۳-۶-۱-۳-توجه به ابعاد مختلف انسان..... ۶۷
- ۶۷-۳-۶-۱-۴-حق محوری..... ۶۷
- ۶۸-۳-۶-۲-حقوق شهروندان..... ۶۸
- ۶۸-۳-۶-۲-۱-عدالت..... ۶۸
- ۶۹-۳-۶-۲-۲-حفظ امنیت..... ۶۹

۳-۲-۶-۳- تعلیم و تربیت بر اساس تفکر و آزادی اندیشه ۷۰

۳-۲-۶-۴- حقوق اقلیت‌های مذهبی ۷۱

فصل چهارم: راهکارهای گذر از نظام سیاسی نامطلوب به مطلوب

۴-۱- تلاش برای تشکیل حکومت ۷۷

۴-۲- نظارت ۷۸

۴-۳- ایجاد و تقویت وحدت ۸۳

۴-۴- مشورت ۸۶

۴-۵- جهاد ۸۷

نتایج ۹۲

فهرست منابع ۹۳

مقاله ها ۹۵

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

۱-۲- بیان مسئله:

قرآن کریم، متنی جاودانه و جهان شمول است که برای همه ی عرصه های زندگی و شؤون انسان دارای برنامه و طرح است. این برنامه ها و طرح ها در آیات قرآن کریم مندرج است. از جمله مسائل مطرح شده، مسئله ی سیاست و نظام سیاسی است که در قرآن توجه ویژه ای به آن شده است. در این میان علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) در پرتو اتخاذ شیوه ی عمیق و پیشرفته، نگاه جامع، ابتکاری و بدیع نسبت به مسئله ی سیاست، نوع خاصی از فهم و تفقه سیاسی را در تفسیر المیزان به نمایش گذاشته است. هر چند مفسرینی مانند شیخ محمد عبده (م. ۱۳۲۳ق) و ابن عاشور (م. ۱۳۹۳ق) نیز به این مبحث پرداخته اند اما در تفسیر المیزان به صورت روشمند این بحث مطرح شده است.

شعار اسلام که نفی طاغوت و اثبات توحید که امری فطری است، در نظام سیاسی اسلام تاثیر مستقیم دارد. چراکه حرکت اصلی جامعه در نظام سیاسی بر اساس نیازهای فطری که مهمترین آن توحید است، تنظیم شده است.

با بررسی آیات الاحکام مربوط به حکومت و اداره ی اجتماع که در کتاب هایی مانند فقه القرآن ایت الله محمد یزدی مشخص شده اند، در تفسیر شریف المیزان می توان دیدگاه های علامه (رحمه الله علیه) را دریافت.

بنابراین این تحقیق در صدد است تا بدانند دیدگاه های علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) در مورد شاخص های نظام سیاسی مطلوب و نامطلوب چیست؟ و راهکارهای گذر از جامعه ی نامطلوب به جامعه مطلوب از نظر ایشان چیست؟

۱-۳- هدفهای تحقیق:

۱. بررسی و تبیین نظرات علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) در ذیل آیات سیاسی در تفسیر المیزان

۲. تبیین شاخص های نظام سیاسی نامطلوب از دیدگاه علامه طباطبایی (رحمه الله علیه)

۳. تبیین شاخص های نظام سیاسی مطلوب از دیدگاه علامه طباطبایی (رحمه الله علیه)

۴. راهکارهای گذر از نظام سیاسی نامطلوب به نظام سیاسی مطلوب از دیدگاه علامه طباطبایی (رحمه الله علیه)

۱-۴- ضرورت انجام تحقیق:

نظر به جایگاه علمی، تفسیری و فلسفی علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) بررسی نوع دریافت های ایشان راجع به سیاست اهمیت ذاتی دارد. علاوه بر آن تأثیری که در جامعه ی امروز ما به لحاظ نظریه پردازی داشته اند، اهمیت بررسی نظرات ایشان را دو چندان می کند.

از آنجا که در این تحقیق از کتاب جامع و جاودان قرآن که منبع لایزال وحی الهی است، برای استخراج مسائل سیاسی استفاده می شود، نظرات ایشان در تفسیر المیزان ذیل آیات سیاسی قرآن بررسی و تبیین خواهد شد.

همچنین امروزه با باز شدن درهای جهانی، قرآن کریم پاسخ گوی سؤالات جهانیان می باشد و کسی می تواند پاسخ های جامع را از این منبع لایتنهی استخراج کند که از نظر علم و تقوا همچون علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) در سطح بالایی باشد. از آن جا که دیدگاه های ایشان به صورت پراکنده بیان شده است، ضرورت دارد تا با دسته بندی مبنایی و اصولی مسائل مربوط به فقه سیاسی و تبیین نظرات علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) رهگشای محققان و طالبان علم در این عرصه باشد؛ چرا که مفسران و اسلام شناسان معاصر برای دسترسی آسان و کاربردی و حفظ پویایی احکام اسلام باید به این دیدگاه ها به صورت منسجم دسترسی داشته باشند تا با اتکا بر مبانی بیان شده در تفسیر المیزان توان پاسخ گویی به مسائل جدید و نظریه پردازی متناسب با مسائل روز برای آنها فراهم شود.

۱-۵- استفاده کنندگان از نتایج تحقیق:

دانشجویان فقه و حقوق، حوزویان، مراکز علمی پژوهشی

۱-۶- سوالها و فرضیه های تحقیق:

سوال اصلی:

دیدگاه علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) پیرامون فقه سیاسی (ذیل آیات الاحکام سیاسی) در تفسیر المیزان چیست؟

سوال فرعی:

۱. شاخص های نظام سیاسی نامطلوب از دیدگاه علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) چیست؟

۲. شاخص های نظام سیاسی مطلوب از دیدگاه علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) چیست؟

۳. راهکارهای گذر از نظام سیاسی نامطلوب به نظام سیاسی مطلوب از دیدگاه علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) چیست؟

فرضیه تحقیق: علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) در مورد نظام سیاسی و روابط سیاسی سه دسته گزاره استنباط کرده اند:

۱. گزاره های نظام سیاسی نامطلوب

۲. گزاره های نظام سیاسی مطلوب

۳. گزاره هایی در مورد راهکارهای گذر از وضعیت نامطلوب به وضعیت مطلوب

۱-۷- تعریف مفاهیم مطرح شده در سوالها یا فرضیه های تحقیق (تعاریف مفهومی و

عملیاتی به تفکیک ذکر شود)

فقه

فقه از ماده "ف ق ه" که در معجم مقاییس به معنای فهم و آگاهی گفته شده است، خواه مربوط به دین باشد یا چیز دیگر. (ابن فارس، ۱۴۰۴ق، ج ۴، ص ۴۴۲)

اما در لسان العرب فقه فراتر از مطلق دانستن است و منظور از آن را علم و فهم مربوط به دین بیان شده است. (ابن منظور، بی تا، ج ۱۳، ص ۵۲۲). در مفردات راغب نیز همین معنا بیان شده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۴ق، ص ۶۴۲)

فقه در اصطلاح نیز به معنای علم و آگاهی دقیق نسبت به علوم دین و احکام الهی و توان استنباط احکام فرعی شرعی از طریق ادله ی تفصیلی را گویند. بنابراین فقه که یکی از شاخه های علوم دینی است که عبارت است از علم به احکام شرعی و فرعی از طریق استنباط و اجتهاد (مشکینی، ۱۴۱۶ق: ۱۸۰) و (شب خیز، ۲۰: ۱۳۹۲)

در زبان فارسی نیز معنای فقه فهمیدن و دانستن (دهخدا، ۱۳۷۷ش، ج ۳۷، ص ۲۹۰) آمده است و در زبان انگلیسی معادل واژه ی JURISPRUDENCE است.

سیاست

سیاست واژه ای از خانواده "س و س" و به معنی اصلاح مردم از طریق راهنمایی و ارشاد آنان به راه رهایی بخش در دنیا و آخرت است (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۶، ص ۱۰۸). در مجمع البحرین به معنی امر و نهی بر کسانی که بر آنها ولایت دارد، آورده شده است (طریحی، ۱۳۷۵ش، ص ۷۸).

در لغت نامه فارسی به همان شکل عربی خود به معنی حکم راندن بر رعیت به کار رفته است (دهخدا، ۱۳۷۷ش، ج ۱۵، ص ۱۹۸) و در دیکشنری انگلیسی به واژه ی POLIC تعبیر شده است.

اما سیاست در اصطلاح شیوه ی تدبیری است که برای اداره ی جامعه به کار گرفته میشود (جعفری هرنندی، ۱۳۷۹ش، ص ۱۳) و امام خمینی سیاست را در نظر گرفتن مصالح تمامی ابعاد انسان و جامعه برای هدایت جامعه به سوی راهی که صلاح ایشان بیان کرده اند. (صحیفه امام، ۱۳۷۸، ج ۴۴۱، ص ۱۳)

فقه سیاسی

فقه در اسلام یکی از علوم خاص است که پویایی منحصر به فردی دارد. به همین دلیل شهید مطهری به ضرورت تخصصی شدن و تقسیم فقه برای تکامل و رشد آن اشاره میکند (مطهری، ۱۳۸۷ش، ص ۱۳۴).

به تدریج با توسعه ی علم فقه، ابوابی مانند مباحث مربوط به حکومت، سیاست و اداره ی اجتماع در قرون معاصر اضافه و مورد بررسی قرار گرفت (درسهایی از مکتب اسلام، ۱۳۶۲: ۵۲). به این شکل فقه سیاسی شکل گرفت.

فقه سیاسی اسلام که یکی از مصادیق اندیشه سیاسی است، مجموعه ی قواعد و اصول فقهی و حقوقی است که عهده دار تنظیم روابط مسلمانان با خودشان و ملل دیگر عالم بر اساس مبانی دین اسلام است که آزادی و عدالت را فقط در سایه توحید عملی می داند (شکوری، ۱۳۷۷ش، ص ۵۰). بنابراین فقه سیاسی که به دنبال تولید و کشف شاخص هایی در مورد روابط سیاسی است، بیشترین میراث فکری خط توحیدی را، سرمایه اندیشه و تحقیق خود قرار داده است و همه ی تلاش فکری محققان بزرگ عرصه فقه را برای دستیابی به حکومت و نظام سیاسی مطلوب و اصول و مبانی آن به کار گرفته است. (عمیدزنجانی، ۱۳۸۳ش، ج ۸، ص ۲۰)

علامه طباطبایی (رحمة الله علیه):

ایشان در سال ۱۲۸۱ در تبریز متولد شدند. در پنج سالگی مادر و در نه سالگی پدر خود را از دست دادند. وصی پدر و تنها برادرش، علامه الهی او را برای تحصیل به مکتب فرستاد. تحصیلات ابتدایی شامل قرآن و کتب ادبیات فارسی را از ۱۲۹۰ تا ۱۲۹۶ فراگرفت و سپس از سال ۱۲۹۷ تا ۱۳۰۴ به تحصیل علوم دینی پرداخت و به تعبیر خود، دروس متن در غیر فلسفه و عرفان را به پایان رساند. علامه طباطبایی بعد از آن همراه برادرشان به نجف می روند و ده سال تمام در نجف به تحصیل علوم دینی و کمالات اخلاقی و معنوی مشغول می شوند، همچنین علوم ریاضی را در نجف اشرف، فراگرفتند. او دروس فقه و اصول را نزد استادانی چون آیت الله نائینی و آیت الله غروی اصفهانی به مدت ده سال خواند. استاد او در فلسفه، حکیم متأله سید حسین بادکوبه ای بود که سالیان دراز در نجف اشرف نزد او به درس و بحث پرداخت. معارف الهیه و اخلاق و فقه الحدیث را نزد آیت الله سید علی قاضی طباطبائی آموختند. مرحوم علامه به علت تنگی معیشت مجبور به مراجعت به ایران می شود و مدت ده سال در قریه شادآباد تبریز به زراعت و کشاورزی مشغول می شوند. علامه طباطبایی بعد از مدتی اقامت در تبریز تصمیم می گیرد به قم برود و بالاخره تصمیم اش را در سال ۱۳۲۵ عملی می کند. همیت وی به جهت زنده کردن حکمت و فلسفه و تفسیر در حوزه های تشیع بعد از دوره ی صفویه بوده است. کتاب های مختلف فلسفه همراه با

نظرات نو و بدیع و ابتکارات ویژه در فلسفه و حواشی بر اسفار صدر المتألهین بعد عقلی ایشان را نشان می دهد. در فقه و اصول مجتهد مسلم بودند و رساله هایی در مباحث فقهی و اصولی و کلامی نوشته اند. همچنین در صرف و نحو، معانی و بیان، در حدیث و ریاضی متبحر بودند. این زبدهگی در علوم و فنون مختلف به خوبی در تفسیر گران قدر المیزان نمود داشته است و به همین دلیل جامع ترین تفسیر قرآن شناخته می شود. به دلیل این احاطه ی علمی وسیع که در علوم فلسفی و انسانی و علوم عصر خود داشتند، در المیزان به مسائل فلسفی، روانی، سیاسی و اجتماعی پاسخ دادند و تفسیری ارائه کردند که کاملاً بیان گر پاسخ گو بودن قرآن در هر عصر و زمانی است (طباطبایی، ۱۳۹۳: ۲۳-۲۰).

نظام سیاسی

نظام سیاسی ساختاری فراگیر و پیچیده است که موجودیت جامعه را که به وسیله ی یک قدرت سیاسی مرکزی اداره میشود، حفظ می کند (آقا بخشی، ۱۳۷۹: ۴۵۲). به تعبیر دیگر، نظام سیاسی شیوه ای است که بتواند امور جامعه را سامان داده و به وسیله ی آن نظمی در جامعه پدید آورد.

اسلام با توجه به ترسیم اهداف، اصول و قواعد کلی اداره ی جامعه، نظام سیاسی مخصوص به خود را دارا می باشد که از سایر نظام ها متمایز است (ارجینی، ۱۳۸۸: ۱۶).

بنابر این نظام سیاسی اسلام مجموعه ی مشکلی از اصول و قواعد حاکم بر رفتار اجتماعی است که بر پایه ی مبانی اعتقادی اسلام استوار است (نوروزی، ۱۳۸۱: ۱۷). به تعبیر دیگر، نظام سیاسی اسلام به مجموعه ای گفته می شود که در آن قانون مندی های شریعت، مدار اصلی حرکت جامعه است (نوابی، ۱۳۸۱: ۱۰۵).

۱-۸- کلید واژگان طرح تحقیق و معادل لاتین ان (پنج تا)

فقه سیاسی، المیزان، علامه طباطبایی (رحمه الله علیه)، تفسیر

exegesis.allameh tabatabaee.almizan.political jurisprudence

۱-۹- پیشینه نظری و تجربی

۱-۹-۱- مبانی نظری (نظریه های مربوطه) و چهارچوب نظری انجام پژوهش

مبانی نظری فقه سیاسی از دیدگاه المیزان، بر اساس مراجعه به مبنای تفسیری علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) است که از طریق تفسیر قرآن به قرآن پیش می رود. این مبنا در آغاز تفسیر المیزان جلد یک مورد بررسی قرار گرفته است و این گونه بیان شده است که برای رسیدن به سعادت دنیا که مقدمه ی رسیدن به سعادت آخرت است، نیاز به جامعه و حکومت به صورت غریبی و فطری وجود دارد و باید از دین که مطابق فطرت است برای اداره ی جامعه و ایجاد نظام سیاسی مطلوب استفاده کرد.

بنابراین این پژوهش بر این پایه نظری شکل می گیرد:

۱. تلقی اسلام به عنوان دین جامع، جاودانه و جهان شمول

۲. تلقی اجتهاد و فقه به عنوان راهکار بسط و گسترش احکام و برنامه های دین در بستر زمان و مکان

۳. فرض این مطلب که علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) به مسئله ی رابطه ی معنا دار میان جامع بودن اسلام و اجتهاد توجه نموده است.

۴. توجه به این مطلب که علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) در حین تفسیر آیات قرآن به ابعاد فقهی و سیاسی آیات، توجه نموده است.

۵. توجه به این مطلب که شخصیت علامه طباطبایی ذو ابعاد است که از رهیافت فقهی - سیاسی نیز برای استخراج احکام و برنامه های فقهی - سیاسی آیات، در تفسیر خود استفاده است.

۱-۹-۲- چکیده تحقیقات انجام شده در ایران (حداقل ۵ سطر از ۵ چکیده) که مستقیماً به عنوان تحقیق یا به یکی از متغیرها مربوط است (ترجیحاً ۵ سال اخیر):

در پژوهش های انجام شده تا کنون به بررسی فقه سیاسی در تفسیر المیزان پرداخته نشده است.

کتاب:

۱. کتاب (صحیفه نور)، امام خمینی (رحمه الله علیه)، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمه الله علیه)، ۱۳۷۸.

در این کتاب بیانات امام خمینی درباره ی ولایت فقیه بیان شده است: "همان اختیارات و ولایتی که حضرت رسول و دیگر ائمه، صلوات الله علیهم در تدارک و بسیج سپاه داشتند، تعیین ولایت و استانداران، گرفتن مالیات و صرف آن در مصالح مسلمانان داشتند، خداوند همان اختیارات را (در زمان غیبت) برای حکومت فعلی قرار داده است؛ منتها شخص معینی نیست روی عنوان "عالم عادل" است." (ج ۱۰، ص ۳۵۳).

همچنین سایر ویژگی های حکومت اسلامی را در بیانات و نامه های خود مرقوم کرده اند.

۲. کتاب (درآمدی بر فقه سیاسی)، عباسعلی عمید زنجانی، امیر کبیر، ۱۳۷۷

نظام سیاسی و دولت در اندیشه سیاسی اسلام از مهمترین و بنیادی ترین مباحث اسلامی است که از روز نخست رحلت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آل و سلم تا به امروز همچنان مطرح و مورد بحث صاحب نظران و علمای اسلام قرار گرفته است. تحول اندیشه سیاسی در زمینه نظام سیاسی و دولت و رهبری در اسلام را می توان نشأت گرفته از دو عامل عمده دانست، نقشی که نهاد دولت به مفهوم اسلامی در تبیین و ارائه ماهیت اسلامی بر عهده دارد. با توجه به دو برداشت امامت و خلافت که از نظام سیاسی و دولت اسلامی وجود دارد، می توان به اهمیت و ارزش این تفاوت ماهوی پی برد. همچنین شرایط حاکم و رهبر و متصدیان امور حکومت در دیدگاه اسلام که تعیین میزان اختیارات حاکمان و دولت اسلامی را بدنبال دارد.

۳. کتاب (روابط اجتماعی در اسلام به ضمیمه چند رساله دیگر)، محمد حسین طباطبایی، ترجمه ی محمد جواد حجتی کرمانی، بوستان کتاب، ۱۳۸۷.

در این کتاب علامه طباطبایی در ابتدا رابطه ی اجتماع و دین را بررسی می کند و اجتماع را مانند دین فطری می داند و اسلام را دینی اجتماعی که اجتماع را بالاتر از فرد می داند، معرفی می کند. سپس به بررسی رابطه ی انسان و اجتماع و نحوه تشکیل جامعه پرداخته است. همچنین ایشان به مباحث زیر بنایی مانند استقلال، آزادی و تکامل و پیشرفت پرداخته و در همین راستا جامعه ی اسلامی و دنیای متمدن را با هم مقایسه کرده است.